

D. A. Rasovskiy, *Eski Rus tarihinde Karakalpakların rolü* (Seminarium Kondakovianum, I, Prague 1927, P. 193 - 111).

Volga, Don, Dinyeper ve Dinyester nehirleri arasındaki Bozkırlar en eski devirlerdenberi Türk kabilelerinin cevelângâhı idi. Kiyef Knazlığı kuvvetlendiği zamanlarda buralar Kumanların - Kıpçakların istilâsına uğramış ve buranın daha eski sükkânı olan Peçeneklerin, Berenopların, Türklerin bir kısmı Rus ve bilhassa Kiyef Knazının hizmetine girmişlerdi. Rus tarihlerinde Çornıye klobuki yani Karakalpaklar namile maruf olan bu Türk kabileleri o vaktin en mühim askerî kuvvetlerini teşkil ediyor ve Rus topraklarını hemcinsleri olan Koman-Kıpçak akınlarından muhafaza ediyorlardı. Rus vakayinamelerinde Karakalpaklara dair malûmat pek ez olmakla beraber onların Rus askerî teşkilâtında ve dahilî Rus işlerinde oynadıkları rolün çok mühim olduğu görülmektedir. Kumanlar gibi muherip bir millete karşı kullanılacak başlıca kuvvet ancak aynı cinsten olan muharip bir millet olabilirdi. Bu ciheti çok âlâ anlıyan Rus Knazları birçok büyük fedakârlıklara kattanarak Kalpakları elde etmişler ve onlardan hakkile istifade etmişlerdir.

Rasovoski bu makalesini başlıca eski Rus vakayinamelerinin verdiği malûmata istinaden yazmış Rus Knazları ile Kıpçaklar arasında muharebelerde Karakalpakların ne gibi işler gördüğünü kaydettikten sonra bu Karakalpakların dahilî Rus siyasetindeki mühim rollere de işaret etmektedir. Karakalpaklara dair yazı yazan bütün Rus muharirleri onların Rus medeniyetinde yalnız menfi rol oynadıklarını kaydettikleri halde Rasovoski bu gibi düşünceleri kısmen reddetmekte Hunların Bizansa ve Kıpçakların Macaristana getirdikleri Türk medeniyeti Karakalpakların da Rusyaya getirdiğini işaret etmektedir. Bu medeniyet başlıca at takımları ve zinetleri ve silâh ve elbise gibi şeylerde görülmektedir.

Hasan Ortekin

D. A. Rasovskiy, *Codex Cumanicus'un menşe meselesi hakkında* (Seminarium Kondakovianum, III, Prague 1929, S. 193 - 214).

Codex Cumanicus ismile maruf olan Koman-Kıpçak lûgati lisaniyatçıları tarafından birçok defalar lisan noktai nazarından tetkik ve tahlil edil-

diği halde bu lûgatın menşe ve tarihî kültür cihetinden tahlil edilmediği malûmdur. Bang'ın bir makalesi istisna edilirse bu lûgata dair yazı yazarların kâffesi meseleyi çok sathî geçmişlerdir, diyen Rasovskiy Senmark kütüphanesinde mahfuz olan yazmayı elde edemediğini ve bu makalesi için Kuun'uu neşrettiği nushadan istifade ettiğini ve bu nüshada ise epeyce hatalar olduğunu kaydettikten sonra bu mecmuanın yazılış tarzını lâtinçe kısmının çok barbar bir lisan ile yazıldığından bunun muharriri İtalyan olduğunu kabul etmektedir.

Umumiyet üzere lûgat iki kısımdan ibarettir : Birinci kısım : Lâtin-Fars-Koman; ikinci kısım : Alman-Koman'dır.. Mecmuanın bu kısmına Alman kısmı derler. Bu iki kısım ayrı ayrı muharrirler tarafından muhtelif zamanlarda yazılmış sonradan bir araya dikilmiştir. Mecmuanın birinci kısmını yazarların İtalyan tacirleri olduğuna şüphe bırakmadığı gibi ikinci kısmını yazarların da Komanlar arasında hıristiyanlığı neşreden Alman misyonerleri tarafından yazıldığı zannolunur. Fakat hiç şüphesiz her iki mecmua da karadenizin şimalinde İtalyanlar tarafından şehirlerden birinde yazılmıştır. Asıl nüsha XIII üncü asırda yazılmış olduğunu Samoiloviç kaydetmiş fakat Senmark kütüphanesindeki nüshe ise 1303 de yapılan bir kopye olduğunu kabul etmiştir

Şüphe yoktur ki bu mecmuayı orta zamanlarda yaşayan bir lisaniyatçı yapmamıştır. Bunu böyle kabul etmek hata olur. Bu mecmua yazılırken amelî maksat takip olunmuş olduğu bariz bir surette göze çarpar.

Tatar istilâsından sonra gerek Kırırmda ve gerek şimali Bozkırlarda birçok Kıpçaklar kalmış ve bunlar gelen Tatar kuvvetleriyle karışmışlar ve şimdi Altınordu Hanlığının tabiiyetinde yaşayorlardı. Bu gibi Kıpçaklar Kefe ve Solfatta çok idiler. Solfat mühim bir ticaret merkezi idi ve bu şehirde birçok İtalyan tüccarı vardı. Mecmuanın tetkiki bu eserin Solfat yani Eski Kırım nam kasabada yazıldığına şüphe bırakmıyor. Solfat ise İran'la da mühim ticaret yapmakta idi. Mecmuada farisi lûgatlerin bulunmasına sebep budur. Uzun müddet Selçuk Türklerinin tesiri altında kalmış olan Kırırmda Anadoludan epiyce Selçuk Türkleri yerleşmişlerdi. Kırırımın Anadolunun Trabzon, Samsun ve Sinop tarikile İran, Elcezire, Arabistan, Suriye gibi mahallerle ticarete bulunduğu mecmuada zikredilen ticaret eşyasından anlıyoruz : Bu eşyadan bazıları : Anber, zencefil ve çiçeği, kokulu karanfil, hindistan cevizidir.

Hasan Ortekin